

Postmoderne talesprog

Gregersen, Frans

Published in:
Dansk pædagogisk tidsskrift

Publication date:
1995

Citation for published version (APA):
Gregersen, F. (1995). Postmoderne talesprog. *Dansk pædagogisk tidsskrift*, (3), 169-171.

17. Postmoderne talesprog

Når vi skal se nu- og fremtiden i øjnene, ser vi som regel bagud til fortiden. Vi kontrasterer det vi kender, men ikke synes vi kan overskue, med det der er så velkendt, at det bare forekommer naturligt.

I sprogforskningen, som i socialisationsforskningen i almindelighed, kan man spore resterne af fortiden i det overleverede syn på det autentiske menneske. Sociolingvistik er i modsætning til tidligere sprogforskning en bydialekt-forskning, der bygger på båndoptagne interviews med storbyens beboere. De er oftest valgt ud, så de 'repræsenterer' en bestemt 'social baggrund'. Som i al anden sprogforskning, der vil basere sine indsigter på virkeligheden, er det for sociolingvisten alt om at gøre at nå frem til det sprog, den interviewede ville bruge, hvis altså bare interviewerens ikke var der. Dette kaldes efter sociolingvistikkens *grand old man* William Labov observatørens paradoks: Kunne jeg dog blot observere uden selv at være til stede.

Men hvorfor egentlig? Hvis observatøren ikke er til stede, så er der vel en anden, som interview-offeret taler med. Og denne anden måtte vel så også repræsentere en 'forstyrrelse', en distraktion i forhold til det egentlige nøgne alenemenneske. Nej, tværtimod! De andre mennesker, der ville være til stede i hjemmet, ville jo udgøre ofrets hjemmeomgivelser, ofrets intimsfære, dets grobund og væksthus. Tankegangen er, at interviewerens derimod repræsenterer offentligheden, og modsætningen falder så på plads i en figur, som er typisk for det borgerlige samfunds selvforståelse:

Det sprog, vi bruger i intimsfæren med vore nærmeste, er det autentiske sprog, hvorimod det sprog vi påtvinges i offentligheden er civilisationens fører- og overgreb på autenticiteten. Dette kan også oversættes til sproglige begreber: I intimsfæren opbygger vi vores helt egen identitet ved hjælp af moders-mål, dvs. talesproget i hjemmet. I skolen socialiseres vi til at blive borgere i sprogsamfundet, nationen Danmark. Og det sker ved at lære skrift-sproget. Det, observatørens forskningsteknik og hele håndværk skal bruges til, er altså at få fjernet de sidste rester af offentlighed og skriftsprog i form af et normeret talesprog, sådan at den interviewedes eget autentiske talesprog kan komme til syne.

Sociolingvistikken løber dog ikke tør for paradokser af den grund. Det viser sig som et fundamentalt resultat, at det autentiske talesprog, netop når det bliver intimt og fører os ind i familien, er karakteristisk ikke for familien som et enkelttilfælde i verdenshistorien, men for familien som social enhed. Vis mig dit køleskab, og jeg skal

sige dig, hvordan du taler. Og for at være helt præcis: familiens sociale status viser sig at være forældrenes sociale status, oftest endda kun faderens. Det mest autentiske ved en person er således de lyde, som han eller hun har fælles med en række andre personer som han eller hun aldrig har mødt, men kun i én eller anden forstand deler placering med, i kraft af at faderen i den familie, personen er medlem af, indtager en bestemt plads i produktionen. Hvis ikke det er et mysterium, hvad er så?

Når man alligevel kan få en let *dated* fornemmelse ved denne beskrivelse, er det fordi den fremstiller en familietype som arnestedet for personlighedens dannelse, som muligvis ikke længere eksisterer – eller ikke i samme omfang kan tegne billedet. Samtidig med at billedet af det klart klassesdelte mandssamfund på én eller anden måde forekommer forenklet, når man sætter det i relation til de økonomiske forhold.

Mht. det første: Der er ikke tvivl om, at de midlertidige fællesskaber mellem kammerater og jævnaldrende har fået større betydning end både skolen og – især – familien i løbet af den periode, hvor ude- og dobbeltarbejdende husmødre blev til mere eller mindre ligestillede lønarbejdere. Uden for hjemmet var de i hvert fald, og det var børnene også. De var i institutioner. Hvor de blev grupperet sammen med jævnaldrende først i vuggestuer, børnehaver og skoleklasser, siden i fritidshjem og videregående uddannelsesinstitutioner. Det må have fået konsekvenser også for den sproglige personlighedsdannelse.

Mht. det andet: Det kan ikke længere være hverken korrekt eller dækkende at betragte nationalstaten som den økonomiske ramme for en klasseordning af mændene, når de økonomiske processer ikke respekterer landegrænser, ja knap nok verdensdele. Man taler om en global økonomi, men i denne globale økonomi får begrebet arbejderklasse ny betydning. Den arbejdende klasse i Danmark er måske et arbejderaristokrati eller har karakter af mellemledere i forhold til de råstofproducerende arbejdere. I en undersøgelse af københavnsk foretaget efter de bedste opskrifter af en større forskergruppe i perioden 1986 til 1991 (Gregersen og Pedersen (eds.) 1991) kom vi frem til, at blandt de lydlige forskelle mellem vores forsøgspersoner var der flere stilforskelle end socialklasseforskelle. Hvad betyder det? Det betyder, at der er flere forskelle af signifikant art mellem enkeltindviders situationsvariation – i dette tilfælde mellem hvordan samme forsøgsperson talte i formel og afslappet stil – end mellem enkeltindviderne indbyrdes opdelt efter klassebaggrund.

Der var skam variable, hvor vi kunne se at København – hvis Nyboder ellers er et godt billede af København – rummer socialt betingede lydlige forskelle, men det var påfaldende så mange stilforskelle, vi fandt. I en senere artikel har Inge Lise Pedersen og jeg (Gregersen og Pedersen 1991) tolket dette i lyset af Københavns udvikling. Der bliver formentlig tale om, at byboerne får et stadig større repertoire til rådighed, som de kan spille med for at vise, hvordan de forholder sig til den, de taler med. Vi signalerer intimitet ved at bruge bestemte lydlige signaler, eller rettere: ved at skifte fra at bruge én slags signaler til en anden.

17. POSTMODERNE TALESPROG • 273

I klassisk sociolingvistik er det jo ikke sådan, at man ikke kender til dette fænomen med stilskit. Men man fortolker stilforskelle som afledt af sociale forskelle. Man kan ikke forstå en bestemt stilart uden ved at tilbageføre den til en socialt bestemt måde at tale på. Og her gælder det i almindelighed i de moderne industrisamfund, at sådan som arbejdere typisk taler, sådan taler vi, når vi – alle – er mest afslappede. Og sådan som middelklassen taler, sådan vil vi gerne lyde, når det skal være fint og formelt. Hvis man vender det om, så forudsætter genkendelsen af en bestemt talestil som fx afslappet altså, at man kan se stilskitets retning fra en mere middelklasset lydprofil til en mere arbejderklasset. Forskellen på klasserne er så, at arbejderne naturligvis er bedre til at lyde som arbejdere, når de er afslappede, end middelklassen er det, men stilskitets retning får stadig kun mening ved at implicere sociale forskelle.

Hvis nu det er sådan, som det ovenfor er skitseret, at vi ikke længere kan være sikre på klassetilhørsforhold, og at kammeratskabsgrupper og andre mere eller mindre midlertidige fællesskaber bliver personlighedsdannende også sprogligt set, hvad sker der så med talesproget som identitetsfaktor? Og hvilke konsekvenser har nationalstatens afvikling og indpasning i en global økonomi? Vi tager det sidste først. Dansk skriftsprog vil komme under pres. For det første vil det blive brugt noget mindre inden for visse af samfundets sektorer, specielt reklame og handel. Man taler her om danskens domænetab. For det andet vil skriftsproget, som det allerede sker, komme under pres med hensyn til normen. Der er allerede uendelige mængder af forskellige måder at skrive dansk på, 'fejl', som ville være utænkelige for halvtreds år siden, opstår nu hos de mange elever, der bliver tvunget til at formulere sig på skrift, hvad de ikke ville være blevet for halvtreds år siden. Dansk skriftsprog bliver mere varieret, og det vil blive stadig vanskeligere at se dets grænser. Hvad er dansk og hvad er fejl?

Og så talesproget og identiteten. Som det er karakteristisk for det post-moderne samfund i det hele taget, kan identiteter ikke længere tages for givet. Der vil ske det for de unge, at repertoire af stiltræk vil blive udvidet til at omfatte sprogblending og kodeskit, sådan som vi allerede nu klart ser det i Nuuk med et kompliceret spil mellem grønlandsk og dansk. For Danmark er det mest sandsynlige, at unge danskere vil kunne spille på forskellige former for engelsk som en udvidelse af repertoire af signaler. For indvandrere er det sandsynligst, at de vil kunne spille med de sprog, de kender til.

Men fortolkningen af disse signaler vil givetvis give anledning til problemer, for vi har mistet den mulighed, vi havde, for endimensionalt at tolke. Måske er det en fordel. Rutinen er et tilbagelagt stadium i så mange andre sammenhænge, og vi begræder det ikke. Risikoen for misforståelser bliver større, men det bliver muligheden for forståelse måske også.

Litteratur

Gregersen og Pedersen (eds.) 1991: *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*, Institut for Dansk Dialektforsknings publikationer, Serie A, nr. 3, Kbh.: C.A. Reitzel.

Gregersen, Frans og Pedersen, Inge Lise 1991: Copenhagen as a speech community, Kotsinas og Berge (utg.): *Storstadsspråk och storstadskultur i Norden*. Meddelanden från Institutionen for nordiska språk vid Stockholms Universitet 34, Stockholm, 57–69.

Kilde: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 3, 1995, 169–171

